

บทที่ 1

บทนำ.....

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนชนบทมีการทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักมาเป็นเวลานาน ซึ่งมักทำการเกษตรแบบยังชีพที่มีความสอดคล้องกับประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนไทย โดยได้อาศัยความรู้ ความสามารถตลอดจนภูมิปัญญาที่สืบทอดกันต่อๆ มา ตั้งแต่บรรพบุรุษ จนในปัจจุบันมีการพัฒนาการเกษตรจากเดิมที่เป็นการเกษตรแบบยังชีพพึ่งพาตนเองได้ภายในชุมชนเป็นเกษตรอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อจำหน่ายมากขึ้น ทำให้ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีพจากภายนอกชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายจ่ายมากกว่ารายได้ที่ได้จากการทำการเกษตรจนเกิดภาระหนี้สินและปัญหาอื่นอีกมากมาย ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชนจนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประกอบกับปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งพึ่งตัวเองได้

การส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนชนบทได้ปรับเปลี่ยนการพึ่งพิงปัจจัยต่างๆ จากภายนอกชุมชนเป็นการพึ่งตนเองภายในชุมชน โดยอาศัยทุนของตนเองและทุนของชุมชนที่มี และในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงที่จะต้องมีการบริหารจัดการให้ไปในทางสายกลางก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีความพอประมาณ มีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ ใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้การพัฒนานำไปสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เมื่อวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ซึ่งผลสุดท้ายทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนที่กำลังจัดตั้งขึ้นและที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วยังขาดแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและชัดเจนอย่างบูรณาการทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถสนองตอบต่อชุมชนได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่ศึกษา

2) เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3) เพื่อศึกษาศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4) เพื่อได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้มุ่งเน้นเพื่อศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยนำรูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนของสัจจา บรรจงศิริและคณะ(2549)มาประยุกต์ร่วมกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการคือ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา การจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาโดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์ SWOT เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนา ตลอดจนการปฏิบัติการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีขอบเขตการศึกษาด้านต่างๆ ดังนี้

ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา

1. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่ม แรงงานในครอบครัว อาชีพเสริม

2. สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การจัดองค์กร กฎระเบียบ ระบบการบริหารงาน กองทุน ผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับเริ่มต้นและในระดับก้าวหน้า

5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น

ขอบเขตการศึกษาด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตการศึกษาด้านเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีระยะเวลา 1 ปี ดังนั้นในการดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการพัฒนาบางประการอาจจะยังไม่ปรากฏผลชัดเจนมากนักเนื่องจาก การดำเนินการพัฒนาบางกระบวนการต้องใช้เวลาในการปฏิบัติงานพอสมควรจึงจะปรากฏผล ประกอบกับวิสาหกิจชุมชนในแต่ละกลุ่มมีศักยภาพในการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการพัฒนาจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจกรรมดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

เศรษฐกิจพอเพียง มีหลักอันเป็นพื้นฐาน 3 ประการได้แก่ **ความมีเหตุมีผล** ในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพ จับจ่ายใช้สอย **มีความพอดี พอประมาณ** ที่เหมาะที่ควรสมฐานะของตน **มีภูมิคุ้มกัน** ในอันที่จะรักษากาย วาจาใจ ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมที่ดี เพื่อเป็นเกราะป้องกันความชั่วมิให้เข้ามาใกล้กลาย และ 2 เงื่อนไขได้แก่ **การมีความรู้คู่คุณธรรม**

วิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากประกอบด้วยหลักอันเป็นพื้นฐาน 3 ประการและ 2 เงื่อนไขแล้วยังประกอบด้วยหลักการสนับสนุนที่สำคัญ คือ ทางสายกลางเป็นหลักของการทำเศรษฐกิจเพื่อพออยู่พอกินและรู้จักพออย่างสมเหตุสมผล ไม่ตั้งอยู่บนความโลภ ความอยากรวยแต่เป็นไปเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้และมีคุณค่า ประสิทธิภาพ เป็นการทำเศรษฐกิจที่ใช้หลักวิชาการและทรัพยากรอย่างสมเหตุสมผลที่ทำให้ธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนอยู่ได้ เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน และตั้งอยู่บนความไม่ประมาท การมีสติและใช้เหตุผล ย่อมเป็นหลักประกันว่า สมาชิกและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อนหรือสามารถพึ่งตนเองได้ดี และคุณธรรมเป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่อยู่ด้วยความรักสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเมตตา ความเอื้ออาทร ร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีทั้งรายได้ และประโยชน์ในมิติอื่นๆ ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว ชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การพัฒนารูปแบบ หมายถึงการสร้างหรือการออกแบบกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานที่เป็นต้นแบบ

รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หมายถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบสถานการณ์ ปัจจัยและเงื่อนไขการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม
- 2) ได้รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) ชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน
- 4) วิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนมีแนวทางและรูปแบบเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมและยั่งยืนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง
- 6) ชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง